

ADALÉKOK AZ ŐSZIRÓZSÁS FORRADALOM ÉS A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG HATÁRŐRIZETÉNEK TÖRTÉNETÉHEZ

Szócs Ferenc

Hadtörténéseink a Tanácsköztársaság fegyveres erőivel foglalkozva részletesen feldolgozták a magyar Vörös Hadsereg tevékenységét, hősi harcainak történetét. Mások a Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztályáról, a Vörös Őrségről, a Lenin-fiúkról írtak. Arról azonban eddig alig esett szó, hogy kik és hogyan őrizték a Magyar Tanácsköztársaság államhatárait. Ezt a hiányt szeretném e tanulmány keretében — részben — pótolni.

A határrendőrség, a pénzügyőrség és a csendőrség határőrizeti tevékenysége

A határrendőrség létrehozását az 1903. VIII. tc. rendelte el. A határrendőrség — a magyar királyi belügyminiszter 1905. évi 91 000 sz. körrendelete alapján — 1906. január 13-án kezdte meg munkáját.

Az első világháború előtt a testület fő feladata a határforgalom, a határon átutazók útiokmányainak ellenőrzése, a hadköteles személyek kiszökésének megghiúsítása és a csempésztevékenység megakadályozása volt.¹

A szerteágazó feladatok ellátására meglepően kis létszámú határrendőrséget szerveztek.

— 1906-ban a határrendőrség teljes létszáma mindössze 216 fő volt, ebből 23 fő Budapesten teljesített szolgálatot,

— 1911-ben a határrendőrség létszáma 484 fő volt,

— 1917—18-ban pedig 612 főre növekedett.²

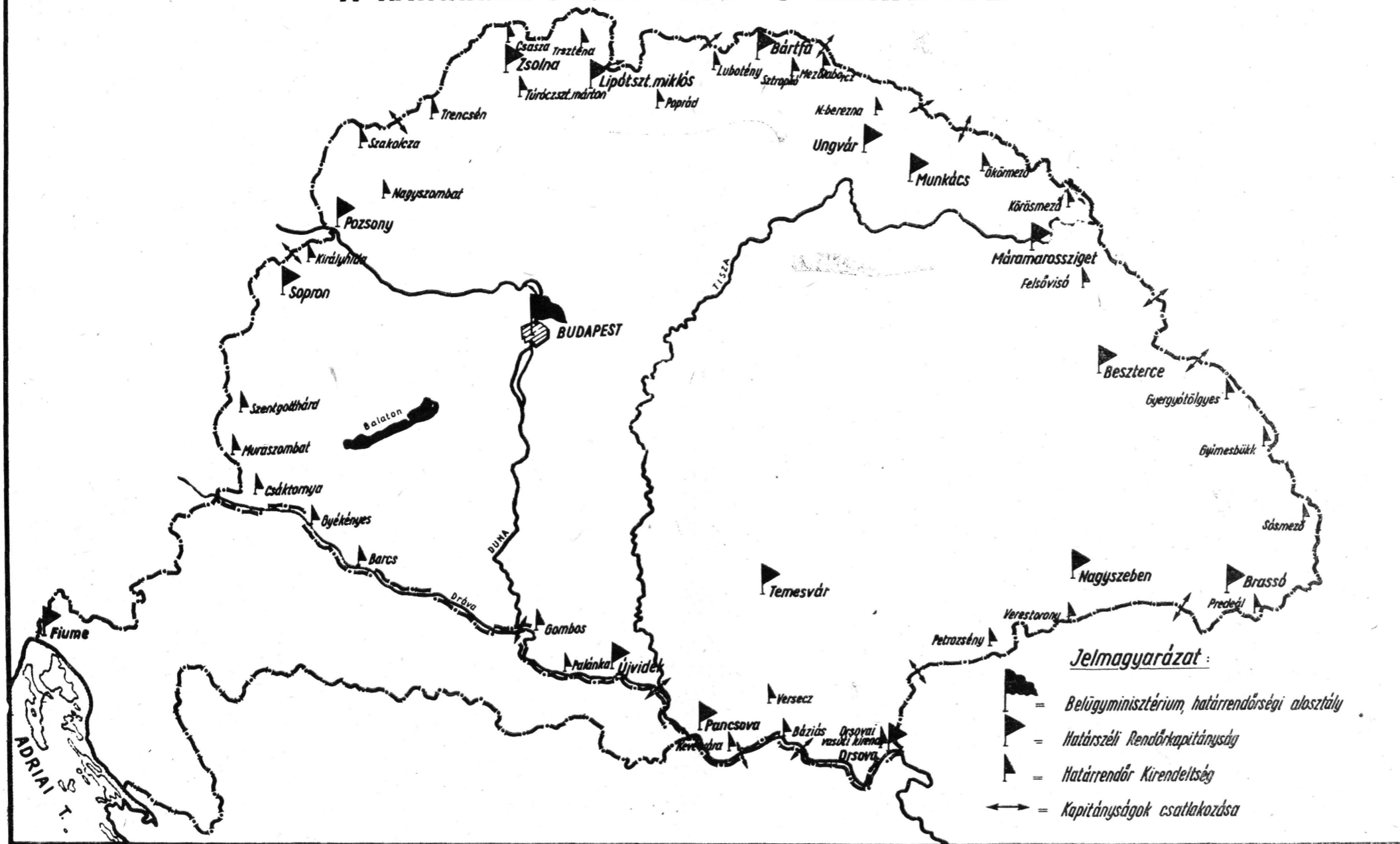
Az 1906-os szervezés szerint 16 kapitányság s ezek alárendeltségében számos kirendeltség és őrség kezdte meg a munkát.

A határrendőröknek a legtöbb munkát a kivándorlók útlevelének lekezelése adta. Azoktól az utasoktól, akiknek úticélja az Osztrák—Magyar Monarchián belül (pl: Bécs, vagy Prága) volt, nem kértek útlevelet, mert arra a Monarchián belüli utazásokhoz az első világháború előtt még nem volt szükség. Ezekkel az utasokkal a pénzügyőrök sem foglalkoztak.

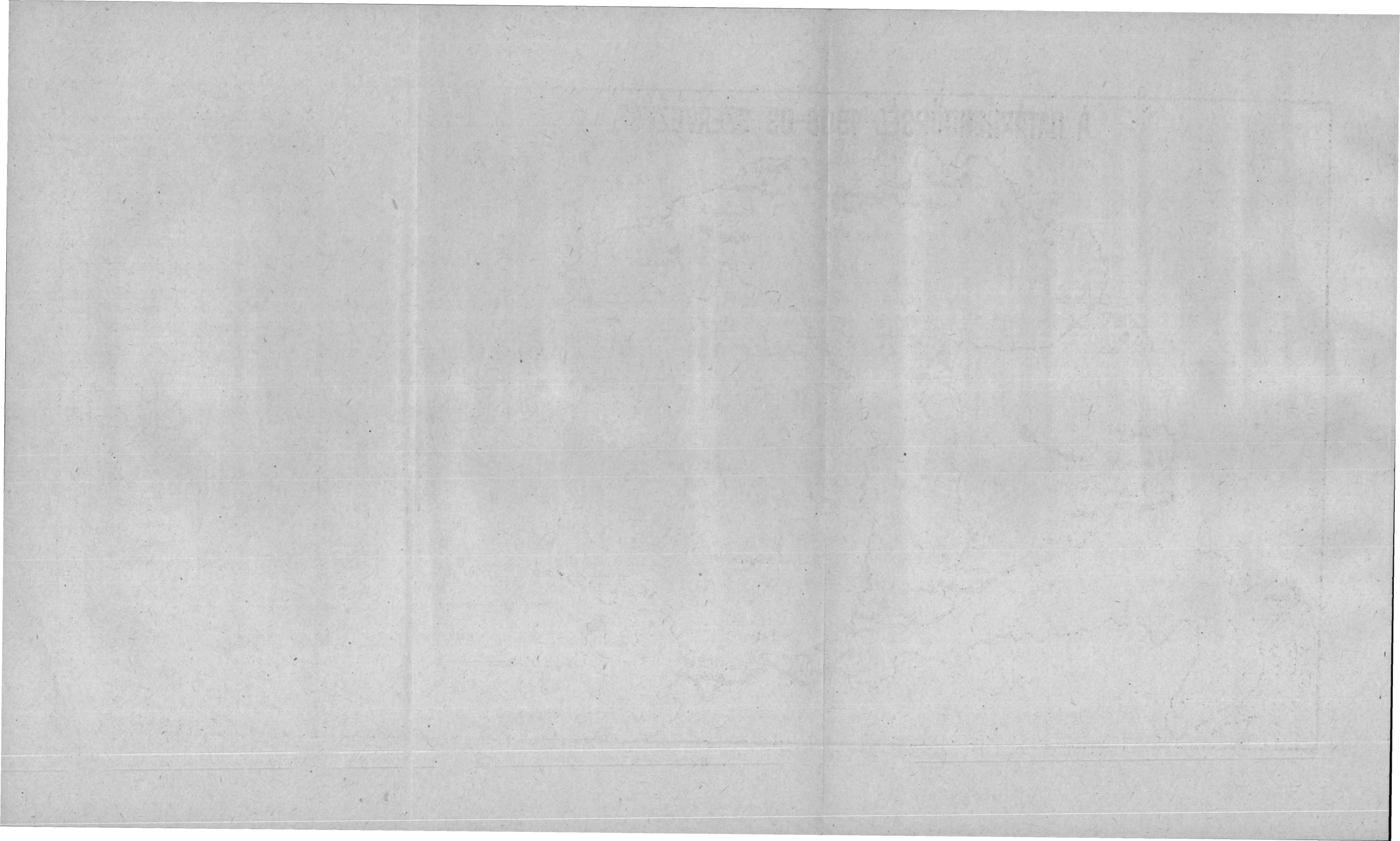
¹ 1903. VIII. t. c. A határrendőrségről.; *Pavlik F.—Laky I.*: A határrendészet kézikönyve. Pátria, 1907. 3—6. o.

² A M. Kir. Belügyminisztérium költségvetése az 1906., 1911. és az 1917/1918. évre. A határrendőrség költségvetése és szervezése.

A HATÁRRENDŐRSÉG 1906-OS SZERVEZÉSE.

HATÁRSZÉLI RENDŐR-KAPITÁNYSÁGOK	KIRENDELTSÉGEK
1. BÁRTFA	Lubotény Sztropkó
2. BESZTERCZE	
3. BRASSÓ	Predeál Gyimesbükk Gyergyótölgyes Sásmező
4. FIUME	
5. LIPÓTSZENTMIKLÓS	Paprád Túrócszentmárton
6. MÁRAMAROSSZIGET	Felsővisó Körösmező Ökörmező
7. MUNKÁCS	
8. NAGYSZEBEN	Petrozsény Verestorony
9. ORSOVA	Orsovai vasúti kirendeltség
10. PANCSOVA	Kenevára
11. POZSONY	Királyhida Szakalca Nagyszombat
12. SOPRON	Csáktornya Gyékényes Szentgotthárd Muraszombat Barcs
13. TEMESVÁR	Versecz, Bázis
14. ÚJVIDÉK	Gombos Pálánka
15. UNGVÁR	Mezőláborecz Nagyberezna
16. ZSOLNA	Csacza Trencsén Trsztena

A pénzügyőrséget hazánkban az 1848—49-es forradalom és szabadságharc bukása után hozták létre. Legfontosabb feladata mindennemű csempésztevékenység megakadályozása és a csempészek elfogása volt. A pénzügyőr alegységek rendszeres járőrszolgálatot végeztek, ily módon a határ őrizetében is hatékonyan részt vettek.

A pénzügyőrség létszáma 1889-ben 3354 fő — Horvát-Szlovéniában 838 fő — volt. A testület létszáma a későbbi évek során is csak 4000 fő körül ingadozott, ebből mindössze 1500—2000 fő látott el a határ mentén járőrszolgálatot (a többiek az ún. jövedéki szolgálatot végezték).³

1888-ban — a XIV. tc., a magyar—román határegyezmény végrehajtása nyomán — a román—magyar határon a csendőrség vette át a pénzügyőrségtől a határőrizeti teendők ellátását. A pénzügyőrség hatásköre ezen a határszakaszon a csempésztevékenység felderítésére és megakadályozására szűkült le.

A határőrizetet ellátó erők tehát:

- 612 fő határrendőr (1917—1918-as adat),
- 2000 fő pénzügyőr,
- 1000 fő csendőr.

Összehasonlításként említjük meg, hogy Horthy-korszakban a honvéd határvadászok létszáma elérte az ötezer' főt, s tevékenységüket a több ezer fős vámőrség segítette. Pedig 1920 után az országhatár hossza sokkal rövidebb volt, mint a századforduló után!

Azok a határőrizeti erők tehát, amelyekre a győztes polgári demokratikus forradalom utáni kormány támaszkodhatott, viszonylag kis létszámúak voltak. Külön problémaként jelentkezett a fenti erők erkölcsi viszonya az új rendszerhez. Felvetődött még egy komolyabb kérdés is: a demarkációs vonalak miatti új szervezés szükségessége, de erről majd később szólunk.

Határőrizet az őszirózsás forradalom győzelme után

A központi hatalmak elvesztették az első világháborút. A katonai vereség a belső feszültségtől amúgy is telített Osztrák—Magyar Monarchia bomlását meggyorsította.

1918. október 29-én a Cseh Nemzeti Tanács bejelentette Csehország elszakadását Ausztriától s a csehszlovák állam megalakulását. Két nappal később a Szlovák Nemzeti Tanács proklamálta Szlovákia elszakadását Magyarországtól és egyesülését Csehországgal. Október 29-én a horvát tartományi gyűlés kimondta az elszakadást a Habsburg monarchiától s a csatlakozást az új délszláv államhoz, a későbbi Jugoszláviához. December 1-én az erdélyi románok is bejelentették elszakadásukat Magyarországtól.

Az Osztrák—Magyar Monarchia részekre, alkotóelemeire esett szét. Ez alatt Bécsben és Magyarországon egyaránt győzött a polgári demokratikus forradalom.

1918. november 3-án Padovában Ausztria képviselői aláírták a fegyverszünetet. November 13-án Belgrádban Károlyi Mihály megbízásából a magyar hadügyminiszter aláírta a katonai egyezményt, amely pontosan meghatározta, hol húzódjon délen a demarkációs vonal (ideiglenes határvonal). A magyar csapatoknak a Nagyszamos felső folyásától Besztercén, Marosvásárhelyen, a Marosnak a Tiszába való torkolatán, Szabadkán, Baján, Pé-

³ A határőrizetről. Országos Pénzügyőr Parancsnokság. Ev nélkül. — Kézirat.

csen keresztül a Dráva mentén egészen a szlovén határig húzódó vonaltól északra vissza kellett vonulni.

„A belgrádi szerződés hazánk északi határával kapcsolatban nem tartalmazott kikötéseket, de a magyar csapatokat Szlovákia megalakulása után északról is vissza kellett vonni. 1918. december 24-én pedig az antant a magyar kormányhoz küldött jegyzéke világosan meghatározta, hogy az északi demarkációs vonal: a Duna vonala Rimaszombatig, Rimaszombattól egyenes vonal az Ung torkolatáig, majd az Ung folyása az Uzsokdombig.”⁴

Az említett két vonaltól északra, illetve délre eső területeket a közigazgatás szervei, a hadsereg és a határrendőrök viszonylag gyorsan elhagyták. Mit jelentett ez a változás a határvédelem szemszögéből nézve? A legrövidebb időn belül meg kellett szervezni a hadsereg erőiből a katonai határvédelmet a demarkációs vonal mögött mind északon, mind délen. Fokozta a feladat nehézségét az a körülmény, hogy olyan területen kellett a határvédelmet több száz kilométer hosszú szakaszon megoldani, ahol azelőtt sem határvédelemre, sem a határőrizetre nem volt szükség.

A határvédelmi egységek a hadsereg erőiből álltak, de a nemzetiségi területekről a fővárosba menekült határrendőrök közül 180 főt — Obál mu-ravidéki kormánybiztos követelésére — a déli demarkációs vonalra vezényeltek, mint határőrizeti szakembereket.

A demarkációs vonalról, annak védelméről képet ad a 2. sz. vázlat. A demarkációs vonal védelmét ellátó alakulatokról a következőket állapítja meg Liptai Ervin:

„A demarkációs vonalat biztosító egységek sem létszámukat, sem felszerelésüket, sem pedig morális állapotukat tekintve nem feleltek meg az előttük álló feladatoknak. A katonák az imperialista háború vérzivatarában elfáradtak, harci kedvük csökkent, fegyelmük meglazult. Soraikban mind erősebbé vált a forradalmi hangulat, a polgári szociáldemokrata koalíció politikájával való szembenállás.”⁵

„A katonák jelentős része tudván, hogy rövidesen úgylis leszerelik, nem sokat törődött a katonai élet szabályainak betartásával. Nagyra nőtt a szökések száma, elsősorban a fiatalok soraiban... 1919 márciusában az átszervezéssel kapcsolatos nehézségek és sok más körülmény folytán mind a demarkációs vonalakon, mind pedig a hátszágban levő alakulatoknál a legteljesebb szervezeti zűrzavar uralkodott... A demarkációs vonalakon az alakulatok gyakran összekeveredtek.”⁶

Ilyen állapotok ellenére esetenként mégis sor került kémgyanus ellenforradalmárok őrizetbevételére. Az I. védőszakasz parancsnoka, Győri őrnagy jelentette Muraszombatról a Szombathelyi Katonai Állomásparancsnokságnak:

„Hobán Hugó volt osztrák főhadnagyot átadom. A vád ellene, hogy 1919. február 17-én Radkersburgból Windischgonitzba ment, ahol a magyar tábori őrsők alásáról érdeklődött. Továbbá értesülve volt a Radkersburgi támadásról, annak idejéről és a támadó csoport elosztásáról. Mindezt a délszlávoknak elárulta, benyomuló katonáinkra (magyarokra és osztrák felkelőkre) géppuskával lőtt. Erre sok tanú van. Mikl fhdgy., az osztrák felkelők volt vezetője megbízhatatlannak mondja.

⁴ Liptai Ervin: A magyar Vörös Hadsereg harcai 1919. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1960. 21. o.

⁵ A magyar Vörös Hadsereg 1919. Budapest, Kossuth Könyvkiadó. 1959. Liptai Ervin előszava. 5. o.

⁶ Liptai Ervin: A magyar Vörös Hadsereg harcai... 34–35. o.

A fogoly mindent tagad és igyekszik magát tisztára mosni. De a szembe-sített tanúk mindent szemébe mondottak.

Felhozom, hogy nevezett fhdgy-t ma jugoszláv járőrök Goritzán keresték. Ez is bizonyíték, hogy a jugoszlávok őt kémkedésre használták és miután tegnap elfogatott és nem tért vissza Radkersburgba, keresték.

Kérem az ügyben hadbíróági eljárást indíttatni...⁷

A polgári demokratikus kormánynak azonban nemcsak az északon és délen húzódó demarkációs vonal védelmének megszervezéséről kellett gondoskodni. Megszűnt az Osztrák—Magyar Monarchia, ezért az osztrák—magyar határon életbe lépett az útlevelkényszer. A pénzügyőröknek is meg kellett kezdeniük a határon átutazónknál a vámvizsgálatot. Már pedig ezen a határszakaszon mind a határrendőrség, mind a pénzügyőrség kevés, viszonylag kis létszámú alegységgel rendelkezett. A legnagyobb erőket ugyanis a román—magyar, a legkisebb erőket pedig az osztrák—magyar határra összpontosították a századforduló után. Addig ugyanis, amíg az osztrák—magyar határon 1910-es adatok szerint mindössze 45 fő határrendőr és 567 fő pénzügyőr teljesített szolgálatot, addig a magyar—román határon 215 fő határrendőr, 1341 fő pénzügyőr és 1000 fő határőrizet ellátó csendőr volt szolgálatban. Bár az osztrák—magyar határviszonylatban említett létszámok 1917—18-ra hozzávetőlegesen (a határrendőrségnél) 60 fővel emelkedett, ilyen erők tevékenysége a kb. 300 km-es határszakaszon, ahol se nyomosáv, se műszaki berendezések nincsenek, minimális erő. Különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy a pénzügyőrök elsősorban a vámvizsgálatot látták el a határon s csak annyiban járőröztek, amilyen mértékben azt szolgálatuk megengedte.

Ilyen minimális erővel rendszeres útiokmánykezelést, vonatellenőrzést, hatékony járőrszolgálatot és vámvizsgálatot eredményesen ellátni az osztrák—magyar határon az erők és eszközök maximális igénybevétele, tökéletes szolgálatsszervezés és a két fegyveres alakulat példásan összehangolt tevékenysége esetén sem lehetséges (utóbbiról egyébként a Vörös Őrség megalakulása előtt alig beszélhetünk).

A Károlyi-kormány sokkal több gondot fordított a demarkációs vonalak védelmére, mint a határőrizet erősítésére. Az erőknek a demarkációs vonalak mögé történt összpontosítását az a tény bőven indokolja, hogy az antant nyomása nem Ausztria, hanem a demarkációs vonalak irányából jött.

Minden bizonnyal ebből a tényből fakadt, hogy nem egyesítették az osztrák—magyar határon csaknem azonos feladatokat ellátó határőrizeti szerveket sem. Így aztán a határrendőrség és a pénzügyőrség továbbra is külön törzsekkel, szolgálati szabállyal és fegyverhasználati utasítással igyekezett feladatait ellátni — a már meglevő alegységekre támaszkodva.

A feladatok ugyanakkor megnőttek. A határrendőröknek kezelni kellett a határon átutazó minden egyes személy útiokmányait (az őszirózsás forradalom győzelme előtt csak a kivándorlók útleveleit kezelték), a megindult kishatárszéli forgalommal kapcsolatban további speciális útiokmányok kezelése várt rájuk, továbbá ellenőrizniük kellett a határon áthaladó vonatokat, végül a vámőrökkel együtt fel kellett venniük a harcot az egyre szervezettebbé váló, mind nagyobb mértékű csempésztevékenység ellen.

Sokat segített volna a határmenti lakosság szervezett, széles körű bevonása a határőrizet feladatainak ellátásába.

Azonban a határrendőrség, a pénzügyőrség vezetőinek ilyen irányú terveivel, elképzeléseivel nem találkozunk. Az az érdekellentét ugyanis, amely a tőkés országok fegyveres szerveit elválasztja a dolgozóktól, gátja ilyen kap-

⁷ Szombathelyi Állami Levéltár. Főispáni iratok 1919-ből. Győri őrgy. jelentése.

csolatoknak. Már pedig hazánk az őszirózsás forradalom győzelme után tőkés ország maradt, a határőrizeti szervek személyi összetétele sem változott meg.

A határrendőr tisztek magatartása pedig bőven szolgáltatott okot a lakossággal való kölcsönös együttműködés lehetetlenné tételére. Egy részük ugyanis többet törődött a dorbézolással — megbotránkoztatva az embereket —, mint a szolgálat szervezésével és ellenőrzésével. Rónai Endre hr. fogalmazóval pl. — egy ilyen görbe este után — a *Soproni Tükör* 1919. február 23-i számának „Mulat a határszéli rendőrség” című, maró gúnyt tükröző cikkében találkozhatunk. Említése méltó, hogy Rónai Endrét alig két hónappal később, embercsempészésért ítélte több évi börtönbüntetésre a forradalmi törvényszék. Inczinger József hr. fogalmazót pedig — ahogy a *Soproni Tükör a Wiener Neustadter Zeitungra hivatkozva megírta* — azért verték meg az osztrákok, mert a tőlük elkobzott élelmiszert átvitte a határon s drága áron értékesíteni próbálta.

Nem sorolom tovább a hasonló témájú újságcikkeket, de megemlítem, hogy az Országos Levéltárban több száz oldalra terjed a határrendőr tisztek súlyosabbnál súlyosabb fegyelmi ügyeinek anyaga.

Mindebből joggal adódik a következtetés: aligha volt lehetősége a határrendőröknek és a pénzügyőröknek bevonni a dolgozókat a határőrizet ellátásába, munkájuk segítésébe.

Pedig voltak a határmenti lakosok között olyan emberek is, akik nemcsak elítélték a csempésztevékenységet, hanem tettek is ellene. Róluk írja a *Sopronvármegye* „Orvosság a csempészet ellen” című cikkében:

„A tisztességes és becsületes falusi nép maga is régóta rossz szemmel nézi a kapzsiságnak azt az elfajulását, mely a csempészetben jut kifejezésre és arra vezet, hogy mindnyájunk megélhetését problematikussá tegye. A jelek arra vallanak, hogy itt-ott kezdenek már védekezni is az elfajult, mérhetetlen mérveket öltött csempészet ellen. Darufalváról jelentik: hogy ott a lakosság két csoportra oszlott. Egy csempész és azt egy megakadályozni igyekvő csoportra.

A csempész csoport (Plechler, Köller, Vencel) nemcsak maga űzi a csempészetet, szállítja át a határon a húst, kolbászt, tojást, lisztet, zsírt, hanem Darufalván át közvetített máshonnan jövő csempészetet is elősegíti.

Ezzel szemben egy Barisitz Henrik nevű munkás vezetése alatt egy olyan csoport alakult, mely mindent elkövet, hogy a csempészetet megakadályozza. B. H. és társai éjjel-nappal szemmel tartják a községből kivezető csempészutakat. A csempészeket letartóztatják. Áruiukat elszedik és azokat beszo- gáltatják a községi nemzeti tanácsnak.

A napokban igen szép sikerrel dolgoztak. Nagymennyiségű marhahúst, vagy ezer tojást, fél métermázsa kolbászt és igen sok füstölt-húst szedtek el a csempészektől és hiány nélkül szolgáltatták be a nemzeti tanácsnak. A nemzeti tanács az elkobzott árukat olcsó pénzen szétosztotta a község szegényei között. A tojást 20 fillérjével, a kolbász kilóját 8 koronájával. A befolyt pénzt jótékonyági célra fordítják. Ha minden községben így járnának el, hamarosan kedvét szegnék az örült csempészetnek, mely mindnyájunknak valóságos veszedelme.”⁸

Hasonló kezdeményezésről a *Vas megyei Hírlap* is beszámol az „Ügyes munkás” című cikkében:

„Czakó Dániel, a Szociáldemokrata Párt által a csempészés megakadályozására és a készlet felhalmozás kikutatására alakult bizottság tagja ügyes megfigyeléssel észrevette, hogy több Bécsből Budapestre irányított csomag

⁸ Sopronvármegye, 1919. március 15.

nem szabályszerűen van feladva. Felbontották a csomagokat, melyekben pár ezer korona értékű cipőt találtak. A feladók: Gerő Zoltán és Török Mihály ellen megindították az eljárást.”⁹

Ez az elismerést érdemlő kezdeményezés azonban nem volt széles körű s nem kapcsolódott sem a határrendőrség, sem a pénzügyőrség tevékenységéhez. Így aztán a határrendőrök, a pénzügyőrök és egyes polgári lakosok egymástól függetlenül nem sok sikerrel kecsegtető szélmalomharcot folytattak az egyre szervezettebbé váló, mind nagyobb méreteket öltő csempésztevékenység ellen.

Ha fellapozzuk a korabeli sajtót, képet kaphatunk arról, milyen tarthatatlan helyzet alakult ki ebben az időben az osztrák—magyar határon.

A *Vasmegyei Hírlap* írja:

„Egész nyugodtan külön rovatot lehetne nyitni a nap-nap után előforduló csempészet megírására; semmiféle fáradság, áldozat, büntetés nem riasztja vissza ezeket a sötétben bújkáló elemeket bűnös üzelveiktől.”

„Soha még ilyen nagy arányokban nem folyt a csempészes mint most... vállalkozó mindig akad.”¹⁰

A határőrizeti szervek tehetetlenségétől a csempészek vérszemet kaptak: 1919 januárjában „... a határrendőrség radafalvi laktanyáját osztrák csempészek megtámadták és nagy lövöldözés közepette az ablakokat beverték...”¹¹

A csempészet egyébként akkoriban nem járt nagyobb kockázattal. A csempészésért kiszabott bírságok meglepően alacsonyak voltak. A várható nyereség annál gazdagabb volt. A korabeli sajtó számos cikkben mondta el, milyen következményekkel járt az esetleges lebukás:

„Treiszler Ferenc bécsi lakos 6,5 kgr. lisztet, tojást, zsírt és húst akart kivinni. 15 koronára büntették.”

Szilágyi Lajos mozdonyvezető... 11 kgr. szalonnát és 5 kgr. lisztet akart kicsempészni... 2 napi elzárásra és 50 korona pénzbüntetésre ítélték.”¹²

Ilyen enyhe felelősségrevonás senkit se rettentett vissza a csempésztől!

Az sem segítette a csempésztevékenység ellen folytatott harcot, hogy egyes csempészeknek esetenként tekintélyes védelmezői akadtak. Böhm Vilmos mondja el Vix alezredestől, az antant magyarországi megbízottjáról az alábbiakat.

„A fegyverszünei bizottság február 8-i ülésen a következő, Vixék moralitására jellemző eset került szóba:

Napirend előtt a bizottságnál megjelent három detektív, akik előadták, hogy Hajtás Juon nevű egyén folyó hó 1-én a központi pályaudvaron Bukarestbe akart utazni és amikor a detektívek igazolásra szólították fel és csomagjainak felbontását követelték, három csomagját szó nélkül felbontotta, de a negyedikről azt mondta, hogy a pályaudvaron levő Mabiller francia őrnagyé és a kulcs is nála van. Mabiller őrnagy azonban sem a táskáról, sem Hajtás Juon úrról nem tudott. Miután a táskát felnyitották, abban három és félmillió korona értékű román, angol, orosz és osztrák—magyar pénzt és csekkutalványokat találtak.

Később Mabiller őrnagy jelentkezett és egyszerre már tudott a pénzről, amely állítólag a párizs—bukaresti vonat megindításához szükséges pénzügyletek lebonyolítása céljából küldetett Budapestre. Erre vonatkozó írást mutatott fel és kijelentette, ha a pénzt azonnal vissza nem adják, Párizsban fog interevniálni.

⁹ Vasmegyei Hírlap, 1919. február 15.

¹⁰ Vasmegyei Hírlap, 1919. január 14., február 14.

¹¹ Vasmegyei Hírlap, 1919. január 25.

¹² Vasmegyei Hírlap, 1919. február 14., 15.

Néhány nappal később a derék Vix alezredes interveniált a pénz kiadatása ügyében, noha a magyar hatóságok megállapították, hogy a lefoglalt összeg nem hivatalos pénz, hanem magáncélokra, a vám hatóságok megkerülésével, akarták kicsempészni.

Végül álljon itt Vix február 9-én kelt, 932/2. számú átiratának egy részlete, amely élénk fényt vet arra, hogy milyen védelemben részesültek az árdragítók és élelmiszercsempészek a hirhedt alezredes részéről.

Egy budapesti kereskedőt csalásért, árdragításért és csempészetért pörbe fogtak a magyar hatóságok. A kereskedő üzleti összeköttetésben állt Vixé-
kel és panasszal fordult a pörbe fogás ellen — Vixhez. Erre vonatkozóan Vix úr a következőket írja:

«Megengedhetetlennek tartom, hogy csalónak nevezzenek egy szállítót, akit a francia katonai közigazgatás megfelelő információ beszerzése után a francia csapatok ellátásával megbízott, hogy a magyar hatóságoktól magát ilyen módon függetlenítsen.

A francia katonai hadbiztosság ebbeli tevékenységét továbbra is folytatni fogja: amennyiben a magyar hatóságok bármily tekintetben ez ellen nehézségeket gördítenek, ezt mint a fegyverszünet feltételének a megsértését a francia főparancsnoksággal azonnal közölni fogom... Különösen nem tűrhetem, hogy büntetésekért pénzbírságokkal sújttassanak ezen szállítók, vagy bármely más módon üldöztesse, mint ahogy ezt nekem jelezték»¹³

A Magyar Tanácsköztársaság a határőrizet terén, ugyanúgy mint minden más területen, súlyos örökséget vett át a polgári kormánytól.

A Vörös Őrség megalakulása, a határőrizettel és a határvédelemmel kapcsolatos fontosabb intézkedések

A Magyar Tanácsköztársaság nemzeti történetünk kiemelkedő szakasza. 1919. március 21-én győzött hazánkban a proletárdiktatúra. 133 nap rövid idő, mégis mennyi mindenre jutott belőle! A hatalom jogos birtokosának, a magyar munkásosztálynak volt ereje új államhatalmi szerveket teremteni, társadalmi tulajdonba venni a termelési eszközöket, s közben fegyverrel védelmezni a hazát a burzsoá intervenciók ellen.

1919. március 26-án — alig néhány nappal a forradalom győzelme után, — megjelent a belügyi népbiztos I. számú rendelete a Vörös Őrség felállításáról. A rendelet szerint:

1. §.

„A Magyar Tanácsköztársaság belső rendjének megalapozása és fenntartása a Vörös Őrség feladata.

A Vörös Őrség egyben a Vörös Hadseregnek kiegészítő részét képezi és tagjai bármikor hadiszolgálatra rendelhetők, illetve a Vörös Hadseregbe áthelyezhetők...

A Vörös Őrség felállításával egyidejűleg az összes rendőri vonatkozással bíró karhatalmi alakulatok megszűnnek.

2. §.

A Vörös Őrség közvetlenül a belügyi népbiztos alá van rendelve...

¹³ *Böhm Vilmos*: Két forradalom tüzeiben. Budapest, Szikra, 1946. 102—103. o.

9. §.

A jelenlegi karhatalmi alakulatok egész személyzete rendelkezési állományba helyeztetik; ezeknek illetményei 1919. április hónapra a jelenlegi szabályok szerint utalványozandók; az alkalmazottak jelentkezetteknek tekintetnek és átvételüknél a jelen rendelet szabályai mérvadók. A szükséges létszám toborzás útján lehetően a szervezett munkásság köréből biztosítandó, akiknél a testi alkalmasságon kívül főleg a rátermettség irányadó.”¹⁴

Ezen a napon — Landler Jenő belügyi népbiztos aláírásával — távirat érkezett valamennyi határmenti megye direktóriumának elnökéhez: „A határrendőrség... a belügyi népbiztos rendelkezése alatt áll, szolgálatát az irányítja.”

A pénzügyőrségre vonatkozóan a Forradalmi Kormányzótanács LXXXI. számú rendelete a következőkben rendelkezett:

1. §.

„Mint hogy a belügyi népbiztosságnak I. B. N. számú rendelete szerint a Vörös Őrség felállításával egyidejűleg az összes rendőri vonatkozással bíró karhatalmi alakulatok megszűntek, a pénzügyőrség ezen túl nem karhatalmi alakulat, hanem jövedéki ellenőrző szolgálatra, illetőleg a pénzügyi népbiztosság által meghatározott teendők ellátására rendelt fegyvertelen testület, amelynek tagjai az egyéb állami alkalmazottakkal egy tekintet alá esnek.

2. §.

A pénzügyőrség fegyverzetét, lőszerkészletét és »János« elnevezésű őrhajóját, valamint még ki nem osztott egyenruha készletét nyolcz nap alatt a Vörös Őrség legközelebbi parancsnokságának elismervény ellenében át kell adni.

3. §.

A jövedéki ellenőrző teendők csökkenése folytán az ideiglenes minőségű (eddig állandóan felvéve nem volt) összes pénzügyőrök, valamint azok a végleges minőségű pénzügyőri közegek is, akik 30. életévüket még be nem töltötték, tovább a »János« és »László« elnevezésű két őrhajó személyzete — szolgálati beosztásukra való tekintet nélkül — rendelkezési állományba helyeztetnek és a belügyi népbiztosságnak I. B. N. számú idézett rendeletében meghatározott feltételek mellett a Vörös Őrség (esetleg a ruszin Vörös Őrség) létszámába mennek át.

Nem esnek a rendelkezés alá azok a végleges minőségű pénzügyőri közegek, akiknek rokkantsági igazolványuk vagy legalább egy évi hadiszolgálatuk van.

A pénzügyőrség többi tagjai a Vörös Őrségbe vagy a Vörös Hadseregbe lépni nem kötelesek és abba csak akkor vehetők fel, ha önként jelentkeznek.

4. §.

A pénzügyigazgatóságok kötelesek a 3. §. értelmében rendelkezési állományba helyezett pénzügyőrök névjegyzékét három nap alatt a Vörös Őrség

¹⁴ Belügyi Népbiztosság I. B. N. rendelete. (Tanácsköztársaság, 1919. 5. szám.)

(illetőleg a ruszin Vörös Őrség) illetékes parancsnokságának rendelkezésére bocsájtani...¹⁵

A Vörös Őrség tehát egyesítette a határőrizetet végző összes erőket! A határőrizeti feladatokat ellátó vörös őrs alegységek beosztottai határrendőrökből, pénzügyőrökből, csendőrökből s toborzott önkéntesekből (szegényparasztokból, zsellérekéből, ipari munkásokból) álltak.

Míg a magyar Vörös Hadsereg katonái a fronton harcoltak, addig a Vörös Őrség éberem őrizte hazánk határait. Tevékenységével az első magyar proletárdiktatúra nagy ügyét szolgálta. Eredményei elsősorban a munkás és paraszt önkéntesek s a politikai megbízottak önfeláldozó munkájának köszönhetőek.

1919. június 4-én a Vörös Őrség Országos Parancsnoka — a végrehajtószolgálat eredményeit és hiányosságait értékelve — a határőrizet megszilárdítása érdekében fontos utasítást adott ki:

„... elrendeljük, hogy a kerületi parancsnokság... a határon — megfelelő helyeken — állítson fel rajokat, ezen rajok felügyeleti körletét állapítsa meg...
Állandó járőrszolgálat rendszeresítendő olyképpen, hogy az egyes rajok egymással szoros összeköttetésben álljanak és észleleteiket egymással kicseréljék. A határon elhelyezett azon rajokon kívül a megye területén elhelyezett vörös őrségek is tartoznak gondot fordítani a csempészet meggátolására és e célból külön parancsban utasítandók azzal, hogy észleleteiket a határon elhelyezett vörös őrségi alakulatokkal esetről-esetre közöljék.
... ezen rendeletünkben lefektetett irányelvek figyelembevételével tett intézkedéseiről tegyen ide részletesen jelentést.”¹⁶

A megyei parancsnokok haladéktalanul intézkedtek. Új alegységeket állítottak fel az osztrák—magyar határ mentén. Erről a lázas ütemben folyó szervező munkáról — s a határőrizet erősödéséről — bizonyos képet adnak az alábbi jelentések:

A Zalamegyei Vörös Őrség parancsnoka jelenti fölöttesének, a szombathelyi kerület parancsnokának július 10-én:

„Kapca községben volt határrendőrökből 7 fős rajt állítottunk fel. Alsólendván ugyancsak volt határrendőrökből 7 fős rajt állítottunk fel.”¹⁷

A nagykanizsai ezredparancsnok jelenti a szombathelyi kerület parancsnokának július 12-én: „... a csempészet megakadályozására szükséges intézkedéseket a rendeletben foglaltak szerint megtettem... Murakeresztúron, Molnáriban, Tóthszerdahelyen, Letenyén, Rátkán, Felsőszemenyén és Dobriban rajokat kijelöltem!”¹⁸

A soproni ezredparancsnok jelenti július 11-én:

„2 hónap óta, amióta a katonai alvédőszakasz vette át a hatósági területemen a határmenti biztosítószolgálatot, a határszélen szolgálatot teljesítő közegek létszáma tetemesen felemeltetett vörös katonák által... a határőrizési szolgálat a jelenlegi állapotában kielégítő”.¹⁹

¹⁵ A Kormányzótanács LXXXI. számú rendelete: (Vörös Őrség, 1919. 5. szám. 423—424. o.)
¹⁶ Szombathelyi Állami Levéltár. Vörös Őrség iratanyaga. A Vörös Őrség országos parancsnokának intézkedése csempészet megakadályozása tárgyában. 103/1919.

¹⁷ Szombathelyi Állami Levéltár. Vörös Őrség iratanyaga. A Zalaegerszegi Vörös Őrség parancsnokának 1919. július 10-i jelentése a csempészet megakadályozása tárgyában kiadott intézkedésre.

¹⁸ Szombathelyi Állami Levéltár. Vörös Őrség iratanyaga. A Nagykanizsai Vörös Őrség parancsnokának 1919. július 12-i jelentése a csempészet megakadályozása tárgyában kiadott intézkedésre. 1246/1919.

¹⁹ Szombathelyi Állami Levéltár. Vörös Őrség iratanyaga. A Soproni Vörös Őrség parancsnokának július 11-i jelentése. 443/1919.

1919 júniusában, az osztrák—magyar határ őrizetének további erősítése érdekében kordonezredek felállítására adott utasítást a Vörös Őrség országos parancsnoka. Ennek végrehajtására azonban már sem erő, sem idő nem volt.

A határvédelemmel kapcsolatban ugyancsak több intézkedés született.

1919. május 11-én — déli irányból várható támadásra készülve föl — a hadügyi népbiztosok úgy döntöttek, hogy:

„Az ország demarkációsális vonalain csak a legszükségesebb erők hagyandók meg, melyeknek feladata a megfigyelőszolgálat és az ellenség előnyomulásának hosszú ideig való késleltetése. Az összes ekként felszabaduló erők a Duna—Tisza között előrenyomuló ellenség ellen támadólag alkalmazandók.”²⁰

Május 15-én a Hadseregparancsnokság 510/309—1919. sz. rendeletével párhuzamosan a Vörös Őrség országos parancsnoka intézkedett a Vörös Őrség átszervezésére. Az említett rendelet többek között az alábbi feladatokat körvonalazta:

„Az összes karhatalmi szerveknek legintenzívebb kihasználása és céltudatos együttműködésük érdekében... Szándékom:

...A hadsereget tehermentesíteni akként, hogy a demarkációsális vonal mentén a megfigyelő és biztosító szolgálatot az e célra szervezendő vörös őrszervezetek veszik át.”²¹

A fenti intézkedések végrehajtása nyomán mind az északi, mind a déli demarkációs vonalon a Vörös Őrség vette át a Vörös Hadseregtől a katonai határvédelmet.

A vörös őrs határvédelmi kerületek szervezése a következő volt:

Alárendelve a Vörös Hadsereg
ceglédi
hadtest-
jének

fehértvári
hadtestjének

1. sz. *Kaposvári Határvédelmi Kerületparancsnokság.*

Területe: a Dunától Gyékényesig.

Tervezett állomány: 14 törzstiszt, 76 tiszt, 291 altiszt, 1732 fő őrszemélyzet.

2. sz. *Zalaegerszegi Határvédelmi Kerületparancsnokság.*

Területe: Gyékényestől az osztrák határig.

Tervezett állomány: 16 törzstiszt, 104 tiszt, 388 altiszt, 2220 fő őrszemélyzet.

3. sz. *Győri Határvédelmi Kerületparancsnokság.*

Területe: az északi Duna-vonal.

Tervezett állomány: 16 törzstiszt, 134 tiszt, 485 altiszt, 2708 fő őrszemélyzet.

4. sz. *Kecskeméti Határvédelmi Kerületparancsnokság.*

Területe: a Duna—Tisza köze.

Tervezett állomány: 16 törzstiszt, 134 tiszt, 388 altiszt, 2220 fő őrszemélyzet.

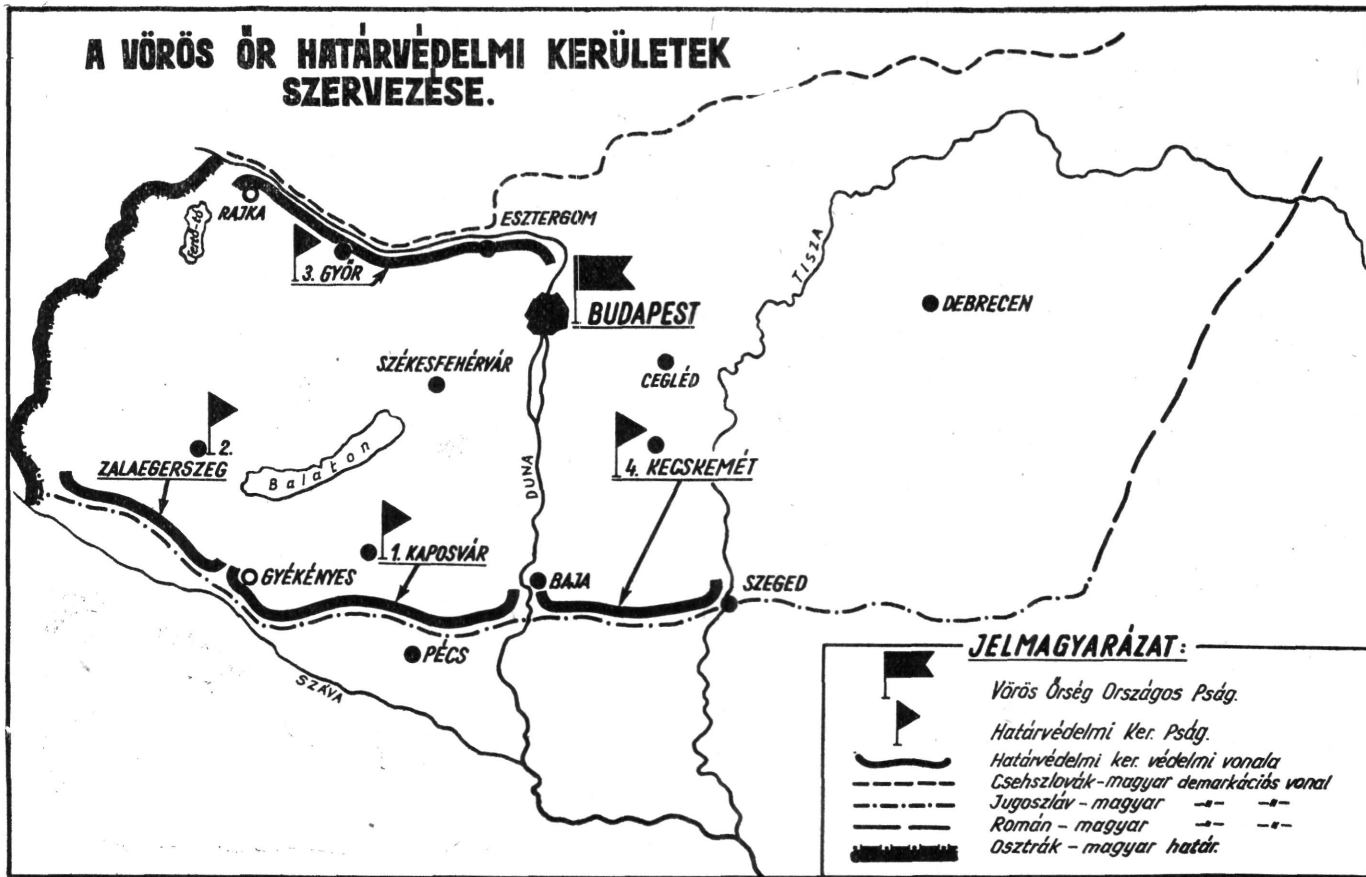
A határvédelmi kerületek egyenként 3—4, összesen 16 határvédelmi zászlóaljra tagozódtak. (A kerületek elhelyezését a 2. sz. vázlat mutatja.)

A vörös őrs határvédelmi kerületek tehát a Vörös Hadsereg említett hadtestparancsnokságainak alárendeltségében látták el feladataikat.

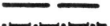

²⁰ Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban HL.) Tanácsköztársaság Iratai 47. csomó. Idézi: A Magyar Vörös Hadsereg, 1919. 277. o.

²¹ HL. Tanácsköztársaság iratai. 46 csomó.

A VÖRÖS ŐR HATÁRVEDELMI KERÜLETEK SZERVEZÉSE.

JELMAGYARÁZAT:

- Vörös Őrség Országos Psdóg.
- Határvédelmi ker. Psdóg.
- Csehszlovák-magyar demarkációs vonal
- Jugoszláv-magyar
- Román-magyar
- Osztrák-magyar határ.

Határőrizet és határvédelem. Harc a gazdasági blokád ellen

A határőrizet és a határvédelem kérdésével a Vörös Őrség Országos Parancsnokság VI. sz. határszéli osztálya foglalkozott. Az osztály feladatait az országos parancsnok az alábbiakban határozta meg:

„1. Az ország határán, a demarkációnális vonalon átkelők figyelése s az ott felmerülő fontosabb mozzanatokról és eseményekről tájékoztatás szerzése.

2. Mindennemű (katonai és polgári) kémkedés megakadályozása, kémek le tartóztatása, katonai hírszerzésben közreműködés.

3. Szökésben levő, nyomozott, bűncselekménnyel gyanúsított egyéneknek határátkelésben való megakadályozása és letartóztatása.

4. Útlevél megvizsgálással járó összes teendők.

5. Külföldre vagy ellenséges megszállás alatt levő területekre történő mindennemű csempészet megakadályozása, ideértve a valuta védelmi intézkedések végrehajtását is.

6. Határőrizettel kapcsolatos katonai teendő ellátásánál való közreműködésre vonatkozó ügyek.”

A szó mai értelmében vett határőrizet 1919-ben csak az osztrák—magyar határon volt. A demarkációs vonalak mögött már katonai határvédelmet láttak el a határvédelmi kerületek.

A határőrizet fő feladatának az útiokmányok kezelését, a határforgalom ellenőrzését, a pénz és árucsempészség megakadályozását tekintették. Ezzel kapcsolatban bőven volt tennivalója a vörösőröknek.

Számos tőkés és arisztokrata szerette volna külföldre „menteni” féltve őrzött vagyonát. Mások a közellátási nehézségeket kihasználva akartak meg gazdagodni. Élelmiszer—csempészzel próbálkoztak, hogy a húst, zsírt lisztet, tojást Ausztria éhező lakosságának méregdrágán eladva onnan iparcikkeket hozzanak be hazánkba s azt a feketepiacon értékesítsék. Átjáróháznak tekintették az osztrák—magyar határt azok az ellenforradalmár tisztek, az úgynevezett „fehér futárok”, akik nemcsak összeköttetést biztosítottak a Bécsben és Szegeden szervezkedő csapatok között, hanem esetenként vezető, irányító, vagy kezdeményező szerepet játszottak a magyarországi proletárdiktatúra-ellenes szervezkedésben.

De a Vörös Őrség határőr alakulatai helyálltak. Igyekeztek elfogni, a forradalmi törvényszék elé juttatni a határsértőket.

Levélaink anyaga nagyon keveset mond erről, de a korabeli sajtó írásai számos esetben megőrkítették ennek a hősi harcnak az emlékét.

A *Sopronvármegye* írja:

„Határrendőrök és csempészek halálos harca Császárfalun. Vasárnap éjjel a határrendőrség lándzsári kordonőrségének 5 embere... körútra indult... hogy... csempészeket fogjon, akik az éj leple alatt akarták kiszállítani a nálunk is szűken levő élelmiszert... Császárfalu közelében találkoztak is egy ilyen gyalogszeres csempész karavánnal. A csempészek negyvenen voltak s majdnem mindegyikük fegyveres. A határrendőrök felszólították őket, hogy álljanak meg. Válaszképpen a csempészek kétszer rálöttek a határrendőrökre, akik szintén lőttek... Amikor a lövések eldőrdültek, a csempész társaság elszórva minden élelmiszert, futásnak eredt...”²²

A *Soproni Vörös Újság* írja „Csempészek a forradalmi törvényszék előtt” című cikkében: „A csempészeket, akik tegnap állottak a forradalmi törvényszék előtt, még (április) 27-én éjjel fogták el a Kaboldi határban, ugyanazon az éjjel, amikor a soproni karhatalmi parancsnokság politikai osztályának

²² Sopronvármegye, 1919. március 25.

megbízottai a vörös őrökkel együtt az Alf ügyben Kaboldon megindították a nyomozást. A nyomozók nagyobb mennyiségű húst, baromfit, tojást találtak a malomházai és hangató-utcai csempészeknél, akiket letartóztattak és bezárták a törvénytörés épületébe...²³

„Egy mázsa élelmiszer” című cikkében:

„Fertőszentmiklóson tegnap (május 31.) délben több hivatásos csempészt feltartóztattak a vörös határőrök. Egy mázsa lisztet, tojást és más élelmiszert vettek el tőlük.”²⁴

1919 májusának utolsó napjaiban több — a határőrizettel foglalkozó — jelentés érkezett a Vörös Őrség Országos Parancsnokságra. Hangjuk, mondanivalójuk egyaránt aggasztó.

Néhány osztrák viszonylatú Vörös Őr alegység munkáját bizottság vizsgálta felül. Az ellenőrzés tapasztalatairól — többek között — az alábbiakat jelentették:

„Nádkút.: Parancsnokkal együtt 12 fő. Szolgálat-érdekében a létszám 20 főre volna emelendő. Őrség az iránt már korábban előterjesztést tett. Ruha, lábbeli és fehérenemű pótlására van szükség. Őrség képviselőjében Szalánci vörösőr panaszt emel a parancsnok ellen visszaélések miatt. Csempészekkel összejátszik. Rendetlenség tapasztaltatott mindennemű iratkezelésben. Elkobzott élelmiszerek elszámolása teljesen hiányzik. Iratokat nem lehetett feltalálni. Elszámolásra kötelezendő. Parancsnokságtól való elmozdítását és ellene vizsgálat elrendelését kértem táviratilag főparancsnokságtól...”²⁵

Politikai nyomozók folytattak vizsgálatot a savanyúkúti Grimm-szanatórium Ausztriába szökött gazdái sötét ügyeinek felderítésére. Jelentésük néhány részlete:

„A Savanyúkúton levő Grimm-szanatórium burzsoá szöktető üzelmei tényleg megfelelnek a valóságnak. Érintkezésbe léptünk Savanyúkúton és Sopronban megbízható és hivatalosan működő elvtársakkal, akik azt állítják, hogy ez tényleg megtörtént, illetve megtörténhetett... azonban, hogy hány esetben és kiket szöktetett át Grimm Ausztriába, nem tudják...”

Grimmek, akik osztrák állampolgárok voltak, körülbelül 4 héttel ezelőtt maguk is átszöktek Ausztriába...”²⁶

A Vörös Őrség Országos Parancsnokságon az idézett és más jelentéseket s a személyesen végrehajtott ellenőrzések tapasztalatait értékelve megállapították:

„Sopron vármegyének úgyszólván minden községből nagymérvű csempészet folyik s átlagos becslés szerint hetenként 300—400 csempész lépi át az osztrák határt.”

Hogyan kerülhetett erre sor?

Az Osztrák—Magyar Monarchia felbomlásáig az Ausztria és Magyarország közötti utazásokhoz útlevelekre nem volt szükség. A pénzügyőrség sem látott el ezen a határszakaszon vámvizsgálattal kapcsolatos feladatokat. Az őszi-rózsás forradalom győzelme után életbe lépett az útlevelkényszer az osztrák—magyar határon, s a pénzügyőrség is megkezdte a vámvizsgálatot, de a feladatok ellátásához csak kevés, viszonylag kis létszámú alegységekkel rendelkeztek.

²³ Soproni Vörös Újság, 1919. május 4.

²⁴ Soproni Vörös Újság, 1919. június 1.

²⁵ Szombathelyi Allami Levéltár. Vörös Őrség iratanyaga. Vas megyei kordonőrségek (Nádkút, Pinkafő, Borostyánkő) megvizsgálása. 910/1919.

²⁶ Szombathelyi Allami Levéltár. Vörös Őrség iratanyaga. Bruck József, Miklós Sándor hadügyi politikai nyomozók 1919. június 1-i jelentése. 9073/1919.

A Vörös Őrség Országos Parancsnokság intézkedései nyomán sikerült ugyan az osztrák—magyar határt őrző Vörös Őr őrsők létszámát (önkéntesekkel, volt határrendőrökkel, volt pénzügyőrökkel s esetenként volt csendőrökkel) bizonyos mértékben emelni, új alegységek megszervezésére azonban már alig volt lehetőség. Élet-halál harcát vívta az intervenciók és az ellenforradalmi lázadók ellen az első magyar proletárdiktatúra, ezért az erők zömét a frontra és a Vörös Őrség karhatalmi alakulataihoz irányították.

A volt határrendőr tiszteknek — már pedig az alegységparancsnokok többsége közülük volt — csak egy része teljesítette becsülettel feladatát. Mások együttműködtek az ellenforradalmárokkal, a csempészekkel.

Számos pénzügyőr vonakodott belépni a Vörös Őrségbe. Akik beléptek, azok sem dolgoztak mind szívvvel-lélelkel.

A határ résmentes lezárását elősegítő korszerű technikai eszközök még nem voltak ismeretesek, ezért nem állhattak a Vörös Őrség rendelkezésére. Az osztrák—magyar határon tehát sem nyomsáv, sem műszaki zár, sem technikai jelzőeszközök nem voltak.

Az osztrák határőrizeti szervekkel a Vörös Őrségnek nem volt módja együttműködni. Azok többé-kevésbé nyíltan segítették a határ átlépésében az ellenforradalmárokat, a fehér futárokat, az Ausztriába igyekvő tőkéseket, földbirtokosokat.

A Vörös Őrség országos parancsnoka — mint már láttuk — június 4-én intézkedett a határőrizet erősítésére. Ezt az említett tények követelték meg. A munka eredményességét nem könnyű feladat felmérni. Arra már utaltam, hogy az intézkedés további alegységek felállítását eredményezte s hogy a Vörös Őrség soproni parancsnoka milyen pozitív módon értékelte a határőrizet hatékonyságát. Mindez arra utal, hogy a határőrizet eredményessége fokozódott.

Arra azonban már nincs lehetőségem, hogy a határőrizet eredményességét a számok tükrében (elfogások és büntetlen határsértések száma, ezek aránya stb.) értékeljem, mert 1919-ben ilyen kimutatásokat sem a megyei Vörös Őr Parancsnokságokon, sem az Országos Parancsnokságon nem készítettek!

A Vörös Őrség határőrizeti tevékenységéről részletes statisztikai adatok tehát — sajnos — nem állnak rendelkezésünkre. A szombathelyi levéltárban levő — viszonylag gazdag — iratanyag határsértők elfogásával nem foglalkozik.

Mind ez az anyag, mind a Párttörténeti Intézet Archívuma, mind az Országos Levéltár anyaga tartalmaz azonban számos kimutatást a vörösőrök által elkobzott csempészárúlról. Ennek nagy mennyiségéből a határőrizet javulására következtethetünk.²⁷

A határőrizet eredményességére a sajtó, a határmenti lapok cikkeiből ugyancsak vonhatunk le következtetéseket. Néhány érdekesebb cikk egyben képet is ad arról, milyen határsértőkkel volt dolga a vörösőröknek:

„Pénzcsempészeket vittek Budapestre.

A letört kapitalizmus volt profitlesői nem tudnak belenyugodni a mai állapotba, amelyben csak munkával lehet kenyeret keresni s tisztességesen megélni. Ezért minden módot felhasználnak arra, hogy megdöntsék a proletáruralmat. Egyik eszköze ennek az aknamunkának a kékpénz elrejtése, sőt kicsempészése. Soproni kapitalisták minduntalan megkísérlik a határon átsétálni a nehéz ezresekkel, kapzsiságuk merésszé teszi őket s nem okulnak

²⁷ Szombathelyi Állami Levéltár. Vörös Őrség iratanyaga. Kimutatás elkobzott csempészárúkról.; Párttörténeti Intézet (a továbbiakban PI.) Archívuma. A II. 2/79., 18/32.; Országos Levéltár (a továbbiakban: OL.) F. N. VII. oszt. 1919—1968.

Idézi L. Nagy Zsuzsa: Forradalom és ellenforradalom a Dunántúlon 1919. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1961. 122. o.

egymás kárán, pedig a vörös örök ébersége miatt, legtöbbször rajtavesz-
tenek.

A múlt napokban Pollák Ottó soproni ékszerész akart a Lajta hídján át-
menni. A vörös határőröknek azt mondta, nincs nála pénz, csak 600 korona.
Megmotozták s a lábszárvédőjében 70 db. ezrest találtak, kék bankjegyekben.
A szökni akaró kereskedőt behozták a soproni törvényszékre, innen azon-
ban Budapestre küldték, mert a Belügyi Népbiztosság rendelete szerint a
szökni akarók és pénzcsempészek a budapesti forradalmi törvényszék előtt
felelnek bűneikért.

Rosner Márkus lengyel házalót Savanyúkúton fogták el a vörösök. Három-
száz korona kékpénz volt nála, meg egy kenyér. A vörösök felvágták a ke-
nyeret, amelybe 30 ezer korona volt belesütve. Rosnert is elszállították Buda-
pestre.²³

„Elfogott pénzcsempész.

Böhm Károly politikai nyomozó elvtárs tegnap délután Savanyúkúton el-
fogott egy pénzcsempészt, aki 16 770 koronával át akart szökni a határon.
A csempészt letartóztatta, a pénzt pedig beszállította Sopronba, a pénzügyi
népbiztóságnak.²⁹

„Hogy jár a csempész?

Átlőtt lábbal, betegen fekszik a szombathelyi tartalékkórházban Ruff
János fürstenfeldi gazda, aki gabonát akart átcsempészni a határon. A Vörös
Őrség rajtacsípte, akkor azonban futásnak eredt, mire rálöttek. A golyó a lá-
bába ment, behozták Szombathelyre s megindították elene az eljárását.³⁰

A végrehajtott szolgálatot ellátó alegységek számának növekedéséből, a Vö-
rös Őrség soproni parancsnokának idézett értékeléséből, az elkobzott csem-
pészaru nagy mennyiségéből s a határsértők elfogását ismertető újságcikkek-
ből arra következtethetünk, hogy a határőrizet megszilárdítása érdekében
hozott intézkedések hatékonyak voltak.

Mégsem vonhatunk le az elmondottakból olyan következtetést, hogy a Vö-
rös Őrség határőrizeti feladatainak maradéktalanul eleget tett. Azok a té-
nyezők ugyanis, amelyekre a határőrizet nehézségeivel kapcsolatban már
utaltam, továbbra is negatív hatással voltak.

Így aztán a csempészeknek csak egy részét sikerült elfogniuk a vörösörök-
nek. A széles körű, helyenkint tömeges méreteket öltő csempésztevékenység
felszámolása a rendelkezésükre álló erővel és eszközökkel nem volt lehet-
séges!

Részben az osztrák—magyar határon át, részben azt megkerülve, Jugo-
szlávián át közeledtek az ellenforradalmi komité fehér futárai. A határon való
büntetlen átjutásuk csak esetenként volt velük összejátszó volt határrendőr
tisztoknak köszönhető. Az esetek többségében erre nem volt szükségük!
Ausztria rendőrsége ugyanis a komitét hatékonyan segítette. Schober, a rend-
őrség elnöke, Brandl főtanácsos és Veigl elnökségi titkár biztosították a tiszt-
ek utazásához szükséges igazoló iratokat, engedélyeket.³¹ A tiszték tehát a
határátlépéséhez szükséges okmányokkal el voltak látva. Egyébként több-
nyire térkép és iránytű segítségével, „erdőkön, patakokon, vadaskerteken”
keresztül járták a határt.³² Átjutásukat a Vörös Őr alegységek alacsony lét-

²³ Soproni Vörös Újság, 1919. június 5.

²⁹ Soproni Vörös Újság, 1919. június 15.

³⁰ Vasi Vörös Hírlap, 1919. június 25.

³¹ Hefty Richard: Adatok az ellenforradalom történetéhez. (Budapest, 1920. 56. o.) Idézi
Koncsék László: A remgesseli összeskűvés c. könyvében. Budapest, Kossuth Könyvkiadó,
1959. 128. o.

³² Kerecsény János: A magyar Dreyfus-per. (Budapest, 1925.) 20., 21. és 43. o. Idézi: Kon-
csék László i. m. 105. o.

száma, s a határőrizetet segítő technikai eszközök hiánya is messzemenően megkönnyítette.

A vörösőrök a demarkációs vonalak mögött mind északon, mind délen katonai határvédelmet láttak el. Feladataikat a IV. hadtestparancsnokság így határozta meg:

„A határvédkerületek feladata: a határ illetve demarkációs vonal szigorú elzárása, megfigyelése, az ellenség felderítése és az észlelteket azonnali jelentése.

Ellenséges betörés esetén, ha az kisebb erővel kíséreltetik meg, visszaverendő, ha túlerővel történik, akkor a csapatok a nyomásnak engedve rugalmasan az előnyomuló ellenséghez tapadva lépésről lépésre visszavonandók.

Ott, ahol a demarkacionális vonal természetes akadályok (Duna, Mura) mentén húzódik, szem előtt tartandó, hogy kisebb osztagok is képesek erős ellenség átkelését is megakadályozni.

Egy szükségesé váló visszavonulás tartama alatt a határvéd csapatok feladata egyrészt az ellenség főerejét, előnyomulási irányát megbízható módon felderíteni, másrészt lesállításokból rajtaütésekkel és minden egyéb alkalmas módon az ellenségnek előnyomulását késleltetni és az ellenségnek lehető nagy veszteséget okozni. Főgond mindkét esetben az előre megszervezendő gyors és megbízható hírszerzés és jelentésre helyezendő, hogy a határvédkerületi parancsnokság és végül a hadtestparancsnokság minél előbb tiszta képet nyerjen arról, hogy hol támad az ellenség főereje s hogy hova irányítsák a tartalék által az egységes és erőteljes ellentámadás...³³

Ez volt a feladat. Teljesítése lemérhető a zászlóalj- és kerületparancsnokságok napi jelentéseiből. Innen tudhatjuk meg azt is, hogy több Vörös Őr zászlóalj részt vett a cseh burzsoá intervenciók elleni harcban.

A vörösőrök állandó éber, lelkiismeretes figyelőszolgálatot teljesítettek a demarkációs vonalak mögött. A rendelkezésünkre álló összefoglaló jelentésekből képet lehet kapni a túloldali helyzetről: a burzsoá csapatok erejéről, csapatmozdulatairól, feltételezett szándékukról, valamint a polgári lakosság hangulatáról. A vörösőrök ugyanis a felderítés terén nem ismertek lehetetlent. Míg a hírszerző tiszt operatív úton gyűjtötte az adatokat, a vörösőrök esetenként lehallgatták a határon túli katonai telefonbeszélgetéseket, polgári ruhába öltözve átlépték a demarkációs vonalat s személyes felderítést hajtottak végre, valamint tervszerűen figyelték távcsővel a túloldali területet.

A proletárdiktatúra gyakran többet követelt a „hivatalos feladat”-nál. Jelentősebb ellenforradalmi megmozdulás esetén — függetlenül attól, hogy a határvédelmi kerületeknek nem ez volt a feladata — a megyei direktórium kérésére karhatalmat küldtek ki annak leverésére. Június első napjaiban pl. a győri határvédelmi kerület a direktórium kérésére 3 szakaszt küldött ki 2 géppuskával Mosonszentjánosra.

Június 25-én pedig a következőt jelentette a győri határvédelmi kerület parancsnoka a Gödöllőn székelő Hadseregparancsnokságra: „Telefonparancsára jelentem, hogy Pápán a rend és nyugalom helyreállt...”

Esetenkint a parancsnokság székhelyén mozgolódott az ellenség. Ez történt Kaposvárott június 23-án. A Vörös Őrség Országos Parancsnokság napi jelentésében erről a következőket olvashatjuk: „...Kaposvárról Vörös elvtárs jelentí, hogy a csőcselék a helybeli munkászászlóalj fegyvertárát feltörte. Sikertült azonban a rendet rövidesen helyreállítani és az elrablott fegyvereket visszazerezni. A rendkívüli helyzetre való tekintettel Vörös kerületi politikai

³³ Szemelvények a magyar hadtörténelem tanulmányozásához. II. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1951. 464—465 .o.

megbízott a város karhatalmi parancsnokságát átvette addig is, míg Vajda főparancsnok elvtárától Budapestről kért segítség megérkezik. Jelenleg rend van”.³⁴

A határőrizet nem volt feladata a határvédelmi kerületnek. Mégis ők kezelték a demarkációs vonalon átlépni kívánó személyek útiokmányait. A pozsonyi, komáromi és párkányi hidra pl. útlevélvizsgáló csoportot szerveztek, amely a hidőrséggel párhuzamosan végezte feladatát. Biztosították a déli demarkációs vonalon való átlépést is azok részére, akik érvényes útiokmányokkal rendelkeztek.

Mind az osztrák—magyar határon, mind az északon, mind a délen húzódó demarkációs vonalon szolgálatot teljesítő vörösőröktől bizonyos speciális feladatok ellátását követelte a gazdasági blokád elleni harc.

Hazánk gazdasági helyzete az első világháború alatt évről évre nehezebb lett. Fogytán volt az élelmiszer; s iparcikketet úgyszólván csak a fekete-piacon lehetett kapni. Éheztek, lerongyolódtak a dolgozók. De a burzsoázia semmiben sem szenvedett hiányt. Hiszen a lánckereskedőktől — borsos áron — bármit megkapott. A Tanácsköztársaság megszületése után megindult a szervezett harc a feketekereskedelem, a lánckereskedők ellen. E harcba eredményesen kapcsolódott be a Vörös Őrség. Lecsaptak a lánckereskedőkre, feketézőkre, csempészeket fogtak el s az elkobzott árukkal a dolgozók ellátásának színvonalát emelték.

A nemzetközi burzsoázi azonban gazdasági blokádot szervezett a Tanácsköztársaság ellen. A blokád irányítója az akkor Bécsben székelő Herbert Hoover, az ARA (amerikai segélyszervezet) vezetője volt.

Elvágták a legfontosabb csatornákat, amelyeken át élelmiszer, nyersanyag, szén birtokába juthatott volna az ország. Kíéheztetéssel, munkanélküliség, nyersanyag- és áruhiány előidézésével szerették volna megfojtani a magyar népet. A blokád célja tehát dolgozó népünk térdre kényszerítése volt.

Részben a veszített háború, részben a blokád következtében zsír, hús, petróleum, só és textílihiány támadt, kifogytak a fontosabb nyersanyagok, mint a vasérc, a gyapot, a fa stb.

1919 áprilisának utolsó napjaiban a Magyar Tanácsköztársaság kormánya 150 millió korona körüli összeget küldött a bécsi nagykövetségre, részben valutában, részben koronában. A nagykövetség feladatul kapta, hogy ennek segítségével rendezzen bizonyos kereskedelmi adósságot, fontos nyersanyagokat, továbbá élelmiszert szerezzen be. Ez a pénz tehát fegyver volt a gazdasági blokád elleni harcban.

A bécsi ellenforradalmi komité utasítására azonban fehér tiszték törtek be a bécsi nagykövetségre s elrabolták a 150 milliót. Ilyen előzmények után új módszereket követelt a gazdasági blokád elleni harc.

Ismeretes, hogy 1919-ben Ausztrián át jelentős olasz fegyverszállítmányok érkeztek hazánkba. Minden bizonnyal erre utal a Hadügyi Népbiztosság által 1919. május 29-én Szombathelyre küldött alábbi távirat:

„Vármegyei direktórium katonai ügyosztálya, Decker elvtárs.

Ausztriából csempészett anyagok átvételére Sopronba küldtem Dombrovai Lajos elvtársat. Kerületi katonai parancsnokságot felszólítottam Dombrovai által anyagokra szükségelt összeg folyósítására, nevezett támogatására. Ensbruder soproni politikai megbízottat is felkértem támogatására. Kérem, a sürgöny felmutatásával Dombrovaival Sopronban lépjen azonnal érintkezésbe, kövessen el mindent anyagok behozatalára. Ha szakszerűleg megvizsgált áru kéznél és Budapestre szállítása, rendben megérkezése biztosítva van,

³⁴ Részlet a Vörös Őrség Országos Parancsnokság karhatalmi osztályának napijelentéséből. (HL. Vörös Országos Párt. iratanyaga.)

úgy szükség esetén a vármegyei direktorium katonai ügyosztálya előlegezze a beszerzéshez szükséges összeget. Árak helyességére ügyelni. Összeget szak-szerű megvizsgálás után azonnal küldöm. Jelentést kérek.³⁵

Számos határmenti vármegyében a direktorium irányításával megszervezték az élelmiszereknek Ausztriába való szállítását, s cserébe fontos nyersanyagokat, továbbá iparcikkeket szereztek be.

Baranyában ezzel szemben úgy biztosították a lakosság hússzükségletét, hogy a megye jugoszláv megszállás alatt levő részéről hozták át — a demarkációs vonalon keresztül — az élő állatokat. Ebből esetenként még a főváros dolgozóinak is tudtak juttatni!³⁶

Ugyancsak Baranyában, a megye megszállt területén visszamaradt közalkalmazottak közül azok fizetését, akik nem álltak a megszálló hatóságok szolgálatába, a demarkációs vonalon át rendszeresen eljuttatták Pécsre.³⁷

Ezt a feladatot nem közvetlenül a Vörös Őrség végezte, hanem lehetővé tette, biztosította azok számára a határ átlépését, akik a direktoriumtól ezt a megbízatást kapták.

Érdekességként közlöm egy megbízólevél teljes szövegét, amely még azt is megjelöli, hol történt a határ átlépése.

„Vend politikai biztosság, Muraszombat

Szállítási igazolvány.
(Érvényes a visszavonásig)

Vogler Károly vashidegkúti elvtárs részére, aki jogosult Ausztriába, illetőleg az ország határán túlra sertést és egyéb húsárut szállítani. Az összes tanácsok, Vörös Őrségek stb. felhívhatnak és utasíthatnak nevezettet legmesszebbmenő módon támogatni. Minden egyes szállítás a Vendvidéki Direktorium tudtával és beleegyezésével történik. A szállítás elé akadályokat gördíteni nem szabad.

A szállítás Vashidegkúton és Károlyfán keresztül történik.

Muraszombat, 1919. április 19-én.

Thálec Vilmos
politikai megbízott.³⁸

A gazdasági blokádi elleni tevékenység egyértelműen pozitívnak értékelhető. Mégis esetenként gátolták helyi, sőt központi szervek ezt a munkát. Erre utal pl. az, hogy nem egy ilyen ügyről kellett Vörös Őr alparancsnokoknak igazoló jelentést küldeni.

Mi történt a határőrizetet ellátó Vörös Őr alegységekkel a Tanácsköztársaság bukása után?

A végrehajtott szolgálatot ellátó határőr alakulatok 1919-ben az alábbiakból tevődtek össze:

- volt pénzügyőrökből,
- volt határrendőrökből,
- toborzott vörösőrökből,

³⁵ Szombathelyi Allami Levéltár, Vas vármegye Direktoriuma, 3554/D 1919.

³⁶ Pécsi Allami Levéltár, Baranyamegyei Direktorium, 1919. (A direktorium 1919. június 27-i levele.)

³⁷ Pécsi Allami levéltár, Baranyamegyei Direktorium, 1919. (A baranyai kerületi intézőbizottság 1919. aug. 4-i levele.)

³⁸ Szombathelyi Allami Levéltár, Vörös Őrség iratanyaga, 11/1919. Res.

(Az említettekén kívül volt csendőrök és népőrök is bekerültek a testületbe, de olyan kis számban, hogy szerepükkel szükségtelen foglalkozni.)

A Vörös Őrség állományát viszonylag kevés pénzügyőr gyarapította. Azok sem mind meggyőződésből. Erről tanúskodik a Zalaegerszegi Vörös Őr Kerületnek a Szombathelyi Vörös Őr Kerülethez intézett egyik átíratra, melyben arra van utalás, hogy számos pénzügyőr vonakodik belépni a Vörös Őrségbe. Ehhez azt is hozzá kell fűzni, hogy a vörösőrségi levéltári anyagban nem egy szökevény pénzügyőr körözésével találkozhatunk. Az elmondottak persze kihatottak szolgálatellátásukra is. Általánosítani azonban helytelen lenne. Nem egy pénzügyőr szolgált becsülettel a Vörös Őrségben, közülük egyesek még néhány éve szolgálatot teljesítettek a pénzügyőrségnél vagy a vámőrségnél.

1919. március 21 után a határrendőr tiszteknek csak egy része lépett be a Vörös Őrségbe. Voltak, akik csak „tartózkodtak” a belépéstől, mások pedig szolgálattételre jelentkeztek Horthy szegedi fehér kémszolgálatánál. Említésre méltók közülök azok, akik — ahogy Kozma Miklós, Horthy fehér kémszolgálatának a vezetője visszaemlékezéseiben leírja — a „fehér futárok” átjutását biztosították a határon. A Vörös Őrségben szolgálatot teljesítő határrendőr tisztnek egy része tehát árulónak bizonyult. Ebbe a kategóriába sorolhatjuk azokat is, akik 1919-ben embercsempészésre vetemedtek.

Utoljára említjük a határrendőrség állományából azok nevét, akik végig becsülettel szolgálták a Tanácsköztársaságot. Őket később ezért a Tanácsköztársaság bukása után vagy letartóztatták, vagy pedig fegyelmi úton távolították el a burzsoá rendőrségtől. Erről a horthysta Belügyminisztérium 1919 őszi iratai beszélnek. A 471/1919. sz. BM rendelet nyomán „kimutatás” készült a magyar határrendőrség detektíveinek a Tanácsköztársaság alatti magatartásáról. Monostori Pál, Kollek Gyula, Berencz Lajos és még mások neve szerepel a megsárgult aktákban. Ők hűségesen szolgálták a proletárdiktatúrát annak ellenére, hogy előtte évekig a burzsoá rendőrség tisztjei voltak. Ellenkező esetben aligha szerepeltek volna neveik az említett aktákon.³⁹

A határrendőrök közül még többen szolgálhatták becsülettel a proletárdiktatúrát. Sopronban 1919 márciusának utolsó napjaiban határrendőr küldöttség jelent meg Kellner Sándor népbiztosnál. A küldöttség elhangzott szavai minden bizonnyal híven tolmácsolták számos határrendőr gondolatait:

„A mi proletárszívünkben, mint parázs a hamu alatt, égett a mai szent eszmékért való szeretet. Azonban a parazsat olyan réteg fedte, hogy ezen örömről a mai napig kilövellni nem lehetett. Elérkezett az idő, a gyümölcs megérett és lehullott fájáról. Mi vörös határőrség a legnagyobb lelkesedéssel és legnagyobb erőnkől fogjuk támogatni a szent eszmét és ha kell, vértünk és életünk akarjuk érette feláldozni...”⁴⁰

A munkásokból, dolgozó parasztokból toborzott vörösőrök alkották azt a forradalmi magot, amelyre a politikai megbízottak, munkásokból kiemelt parancsnokok bátran támaszkodhattak. Ők valóban a forradalom vívmányainak védelmében fogtak fegyvert, meggyőződésből szolgálták annak szent ügyét.

A Tanácsköztársaság bukása után a „szakszervezeti kormány” honvédelmi minisztere, Haubrich József haladéktalanul átvette a parancsnokságot a fegyveres erők fölött. Augusztus 2-án kelt parancsa ezekkel a hazug szavakkal zárul:

³⁹ OL. BM. Alt. K. 1850—1922—VI. Kútfő 3. tétel 2540 cs: 928/1921—1210. f: 12—33, 24546/1921—76456. f: 5.

⁴⁰ Sopronvármegye, 1919. március 30. A határrendőrség a népbiztos előtt.

„A legkomolyabban figyelmeztetek mindenkit, hogy az átmeneti kormány arra vállalkozott, hogy sokat szenvedett országunk rendjét és nyugalalmát biztosítsa és így a szenvedések sorozatának véget vet. Mindenkit felszólítok tehát, hogy ebben a nehéz munkában teljes odaadással, a legteljesebb mértékben támogasson.”⁴¹

Két nappal később Craenenbrock Edgar alezredes, a dunántúli hadtestparancsnokság vezérkari főnöke parancsban intézkedett a Vörös Őrség lefegyverzésére, az ellenforradalmi karhatalom megszerzésére. Figyelemre méltók az intézkedés alábbi szavai: „a sorkatonaság, csendőrség, állam és határrendőrségek, pénzügyőrség hivatásos egyénei nem szerelendők le...”⁴²

Magyarázat ehhez aligha szükséges! Persze a végrehajtás az már nem így történt. Tombolt az ellenforradalmi terror, s közben egyik határőrizetet ellátó alegységet a másik után fegyverezték le, majd kergették el, vagy tartóztatták le Horthy terroristái, tekintet nélkül arra, hogy ki volt az ott szolgálatot teljesítők közül határrendőr, pénzügyőr és ki toborzott vörösőr. Esetenként még a határ közelében szolgálatot teljesítő csendőröket is lefegyverezték!

Komka határrendőr-felügyelő 1919. augusztus 11-én kelt jelentése szerint Répcekarolyon ez a következőképpen történt: 1919. augusztus „9-én este 7 és 8 közt... Kőfalvi csendőrhadnagyi rangot viselő fia vezetésével kb. 20 emberből álló csempészársasággal az őrséget lefegyverezte és az őrség egy részét Pörgölénybe akarták kísérni, útközben ütlegelték és szidalmazták őket.”⁴³

A szentgotthárdi kapitányság vezetőjének 1919. augusztus 25-én kelt jelentésében hasonlókat olvashatunk: „... az említett alakulatok (ti. Horthy-terror legényei) a mostani rendszer alatti működésük megkezdésekor szinte sportszerűen üzték őrségeim embereinek a lefegyverzését, azon a címen, hogy kommunisták. Ezt végrehajtották ők minden tárgyilagos alapon és az őrségek parancsnokságával történt közlés nélkül. Egyes őrségeim teljesen tönkrementek az ilyen egyoldalú illetéktelen eljárás folytán. Egyes lefegyverzett altiszteim még ma sem kerültek elő. Állítólag egy tisztí őrség letartóztatta és valahová bekísérte őket.”⁴⁴

A hatalomra jutott ellenforradalom első intézkedései közé tartozott ugyan utasítani a határőrendőrséget, pénzügyőrséget a külföldre menekülő kommunisták elfogására a határon. De ilyen helyzetben e parancs végrehajtására aligha voltak képesek a határrendőrök, pénzügyőrök!

A határőrizet ugyanis a proletárdiktatúra bukása után az ellenforradalmi terror és anarchia következtében hetekre a szó szoros értelmében megszűnt. Ez az ellenforradalmi anarchia nem tartott sokáig, mégis átmenetileg dezorganizálta a határőrizetet s így — akaratlanul is — megkönnyítette az Ausztriába menekülő magyar kommunisták útját. Augusztus 10-én megjelent a *Belügyi Közlöny*-ben a felhívás: haladéktalanul jelentkezzenek szolgálattételre a határrendőrök! Szeptemberben aztán a lefegyverzett, elkergetett határrendőrök egy része visszaszállingózott szolgálati helyére. Lassan, nehézkesen létejt — átmenetileg — az ellenforradalmi határrendőrség. Mindez vontatottan történt, mert közben az egyes alegységek gyakran teljes személyi állományát egymás között átcserezték. Ennek a cserének több oka volt: a határmenti falvakban nem egy esetben került sor a határrendőrök és a polgári

⁴¹ A magyar Vörös Hadsereg, 1919. 485. o.

⁴² Uo. 485—486. o.

⁴³ Szombathelyi Állami Levéltár. Kormánybiztosi határrendészeti iratok 1919. őszéről. Komka hr. felügyelő jelentése 1919. augusztus 11-én.

⁴⁴ Szombathelyi Állami Levéltár. Kormánybiztosi határrendészeti iratok 1919. őszéről. A szentgotthárdi határrendőrkapitányság vezetőjének 1918. augusztus 25-i jelentése.

lakosok közt kocsmái verekedésekre. A határmenti németajkú lakosság a csempésztevékenységet gátló határrendőrökre különben is fokozódó gyűlölettel tekintett. Végül egyes határrendőrök és a csempészek egymással megengedhetetlen kapcsolatba kerültek.

Az átszervezés eredményeire abból következtethetünk, hogy 1919. október 7-én Vas megye területén a határrendőrök száma elérte a 410 főt.⁴⁵ Ezt a számot összevetve a megye határszakaszának hosszával (kb. 150 km), láthatjuk, hogy a határőrzés csak a főbb utakra és a vasútvonalakra támaszkodhatott. Ennyire telt a szárnyait bontogató magyar fasizmus erejéből.

1919. október 19-én jelent meg a hivatalos lapban az 5047/1919. M. E. sz. kormányrendelet, Beniczky belügyminiszter aláírásával, melynek végrehajtása nyomán a határrendőrség — elvesztve addigi viszonylagos önállóságát — „beolvadt” az államrendőrségbe. Persze nem egyszerű beolvadásról van itt szó, ahogy a rendelet alábbi sorai bizonyítják:

„E rendelet hatálybalépésével egyidejűleg az 1903. VIII. tc. alapján szervezett határrendőrség létszámába tartozó összes alkalmazottak... rendelkezési állományba helyeztetnek... A rendelkezési állapotba került azt a határrendőrségi alkalmazottat, akit rendelkezési állapotba jutása napjától számítva legkésőbb 6 hónap alatt a jelen törvény alapján szervezett Magyar Államrendőrség személyzetébe nem neveztek ki, állásából felmentettnek kell tekinteni...”⁴⁶ A rendelet végrehajtása nyomán a határrendőrök bizonyos részét elbocsátották. Úgy látszik, Horthy számára nem voltak elég megbízhatóak. A toborzott vörösőrökről említést sem tesz a rendelet, elvégre ők nem kínálták fel szolgálataikat Horthynak!

Így történt! A proletárdiktatúra bukásával megszűnt a Vörös Őrség. Átmenetileg a határrendőrség, majd az államrendőrség vette kezébe a határőrizetet, 1922-ben — rejtett katonai testületként — megalakult a vámőrség. A honvédség keretein belül pedig létrehozták a határvadász portyázó alegységeket.

ФЕРЕНЦ СЕЧ.

ДАННЫЕ К ИСТОРИИ ПОГРАНИЧНОЙ ОХРАНЫ ВРЕМЕН БУРЖУАЗНО-ДЕМОКРАТИЧЕСКОЙ РЕВОЛЮЦИИ И ВЕНГЕРСКОЙ СОВЕТСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Резюме

При изучении вопроса о вооруженных силах Венгерской Советской Республики венгерские военные историки подробно анализировали деятельность Красной Армии и историю ее героических боев. До наших дней мало было сказано о том, кем и как охранялись государственные границы Венгерской Советской Республики. Автор в своей статье пишет об этом.

В введении автор говорит о том, когда и на основании каких декретов и в каких размерах были созданы в Венгрии пограничная станция, финансовые органы и жандармерия. Он кратко характеризует при этом задачи этих органов и их пограничную деятельность.

Вслед за крушением Австро-Венгерской Монархии, венгерский министр военных дел — по доверенности от М. Кароли — подписал военное соглашение в Белграде, в

⁴⁵ Szombathelyi Állami Levéltár. Kormánybiztosi határrendészeti iratok 1919 őszéről. Kimitatás a Vas vármegye területén levő határrendőrség létszámáról.

⁴⁶ Belügyi Közöny, 1919. október 19. 1339—1352. o.

котором точно определили южную линию. На основе ноты Антанта к венгерскому правительству 24 декабря стала известной и северная демаркационная линия. Из всего этого получилась задача: за кратчайший срок надо было организовать военную пограничную охрану — из армейских сил — как за южной, так и за северными демаркационными линиями. Автор — приводя планы — пишет о том, как выполняли свои задачи пограничные части (в том числе и пограничная милиция).

Буржуазно-демократическое правительство должно было обеспечить не только северную и южную демаркационные линии. Так как после распада Австро-Венгерской Монархии на австро-венгерской границе стали проверять паспорта, одновременно и таможенная инспекция должна была проводить таможенный осмотр у проезжих через границу. Ференц Сеч в дальнейшем раскрывает эту проблему и кратко говорит о связях между населением пограничной зоны и органами пограничной охраны. На основе архивных документов и отрывок из местной печати иллюстрирует автор деятельность контрабандистов и борьбу, проведенную против них.

Как известно, 21-го марта 1919 г. в Венгрии победила диктатура пролетариата. Через несколько дней после взятия власти венгерским рабочим классом был издан Декрет народного комиссара по внутренним делам о создании Красной Милиции.

Председатели директорий пограничных округов получили в данный день телеграммы с подписью Енё Ландлер о том, что: «... пограничная милиция находится в распоряжении Народного Комиссара по внутренним делам, и службу руководит он.»

Революционный Правительственный Совет издал Декрет за № LXXXI о дальнейшей деятельности таможенной инспекции. Автор знакомит читателя с вышеназванными декретами и дает соответственную оценку и объяснения к ним.

В результате целого ряда выполнения распоряжений, Красная Армия передала военную пограничную охрану на южной и северной демаркационных линиях Красной Милиции. Автор в дальнейшем дает организационное построение Красной Милиции и правильно оценивая ее работу, показывает ее деятельность в связи с охраной границ.

FERENC SZÖCS:

ANGABEN ÜBER DIE GESCHICHTE DER „HERBSTROSIGEN“ REVOLUTION UND ÜBER DIE BEWACHUNG DER LANDESGRENZEN DER RÄTERREPUBLIK

Resümee

Die ungarischen Kriegshistoriker, die sich mit der bewaffneten Macht der Räterrepublik befassten, verarbeiteten ausführlich die Tätigkeit der Roten Armee und ihrer heldenhaften Kämpfe. Bisher kam aber kaum zur Sprache, wer die Landesgrenzen der Ungarischen Räterrepublik bewachte und wie. Der Autor schreibt in seiner Abhandlung über dieses Thema.

In der Einleitung stellt er vor allem fest: auf Grund welcher Verordnungen, wann und in welcher Stärke die Grenzpolizei, die Finanzwache, die Gendarmerie geschaffen wurde, der Autor schildert kurz die Aufgaben dieser Organe und ihre Tätigkeit in der Grenzbewachung.

Nach der Auflösung der österreich—ungarischen Monarchie unterschrieb der ungarische Kriegsminister — im Auftrage von Mihály Károlyi — am 13. November 1918 in Belgrad den militärischen Vertrag, welcher die südliche Demarkationslinie genau feststellte. Am 24. Dezember wurde auch aus der — an die ungarische Regierung geschickte — Ententenote die nördliche Demarkationslinie bekannt. Daraus ergab sich folgende Aufgabe: in kürzester Zeit musste aus den Einheiten der Armee an der südlichen, wie auch an der nördlichen Demarkationslinie die militärische Verteidigung der Grenzen organisiert werden. Der Autor beschreibt — mit beiliegenden Skizzen bezeugend, wie die Grenzschutztruppen (unter ihnen auch die Grenzpolizei) ihre Aufgaben durchführten.

Jedoch musste die bürgerlich — demokratische Regierung nicht nur für die

Verteidigung der südlichen und nördlichen Demarkationslinien zu sorgen. Mit der Auflösung der österreich — ungarischen Monarchie ist auch der Passzwang an der österreich — ungarischen Grenze ins Leben getreten: die Finanzwache musste die Zollkontrolle beginnen. Ferenc Szócs behandelt im Weiteren diese Probleme und skizziert kurz das Verhältnis der an der Grenze wohnenden Bevölkerung und der zuständigen Grenzschutzorganen. Mit archivarischen Dokumenten und aus den lokalen Presseberichten genommenen Zitaten, illustriert er die Tätigkeit der Schmuggler und den Kampf gegen sie.

Wie bekannt, siegte in Ungarn am 21. März 1919 die Proletardiktatur. Kaum paar Tage nach der Machtübernahme der Werktätigen, erschien schon der Erlass Nr. I. des Innenvolkskommissariats über die Aufstellung der Roten Wache. An demselben Tag erhielten die Vorsitzenden der Direktorien der an der Grenze liegenden Komitate ein Telegramm mit der Unterschrift von Jenő Landler, dass die Grenzpolizei dem Innenvolkskommissar unterstellt ist, und ihr Dienst von ihm angewiesen wird.

Der Erlass Nr. LXXXI des revolutionären Regierungsrates regelte die Tätigkeit der Finanzwache. Die beiden erwähnten Verordnungen werden — bewertet und erklärt — auszugsweise bekanntgegeben.

In Folge der Vollführung dieser Verordnungen übernahm die Rote Wache die Verteidigung der Grenzen von der Roten Armee sowohl an der südlichen, wie auch an der nördlichen Demarkationslinie. Im Weiteren erörtert der Autor entsprechend bewertend den organisatorischen Aufbau der Roten Wache und führt uns ihre Tätigkeit im Dienst des Grenzschutzes vor.

